

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Психологічний супровід формування інтелектуальних почуттів у дітей
молодшого шкільного віку з порушенням зору

Виконала студентка групи СОМ-2(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Єременко Оксана Анатоліївна
Керівник: Турубарова А. В.
Рецензент: Походенко С. В.
Нормоконтроль _____ Ю. С. Дерев'янку

Запоріжжя
2020 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 96 с., 29 табл., 14 рис., 91 джерел, 2 додатка.

Об'єкт дослідження – формування інтелектуальних почуттів у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та експериментально встановити ефективність впливу соціальної рефлексії на формування інтелектуальних почуттів у процесі спеціально організованого психолого-педагогічного супроводу формування інтелектуальних почуттів у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору.

Методи дослідження: теоретичні: теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення; емпіричні: тестування, контент-аналіз, експеримент, активні методи соціального навчання, статистичні методи.

Виникнення інтелектуальних почуттів пов'язане зі збагаченням пізнавального досвіду дитини, формуванням ставлення до навколишнього світу і є важливим завданням, складовою частиною навчальної діяльності. Діти молодшого шкільного віку з порушенням зору чутливі до впливів, тому будь-який новий подразник викликає у них негайну реакцію. Вони запам'ятовують факти та явища у подробицях, довго перебувають під впливом яскравого образу, їх переживання відкриті й безпосередні. Інтелектуальні почуття стимулюють інтелектуальний пошук дитини. Із віком їх роль у життєдіяльності дитини зростає. Вони стають основою інтересів школяра, а значить, і життєвих цілей, обумовлюючи не тільки той чи інший рівень навчальної діяльності, але й процеси пізнання та творчості.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД, ФОРМУВАННЯ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ПОЧУТТЯ, ДІТИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ПОРУШЕННЯ ЗОРУ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Інтенсивний ритм сучасного шкільного життя вимагає вже на першому, початковому етапі від дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору не тільки високої гнучкості мислення та швидкості протікання розумових процесів, а й кмітливості, вміння планувати, організовувати та контролювати власну діяльність, що, в свою чергу, становить фундамент інтелектуального розвитку дитини даного віку.

Разом з тим, сьогодні діяльність вчителя початкової школи, повинна спрямовуватись не лише на розвиток інтелектуальної сфери молодшого школяра, набуття ним практики читання, рахунку, письма, розвитку мовлення, а й становлення цих навичок повинно слугувати вирішенню більш широких завдань: формування позитивного ставлення до навчання, розвитку потреби в пізнанні нового, розгортанню пізнавального інтересу, реалізації творчого потенціалу, виникненню та збагаченню інтелектуальних почуттів.

Навчальна діяльність змінює зміст почуттів молодшого школяра й, відповідно, визначає загальну тенденцію їх розвитку – більшу усвідомленість, стриманість, узагальненість. Виникнення інтелектуальних почуттів пов'язане зі збагаченням пізнавального досвіду дитини, формуванням ставлення до навколишнього світу і є важливим завданням, складовою частиною навчальної діяльності. Діти молодшого шкільного віку з порушенням зору чутливі до впливів, тому будь-який новий подразник викликає у них негайну реакцію. Вони запам'ятовують факти та явища у подробицях, довго перебувають під впливом яскравого образу, їх переживання відкриті й безпосередні. Інтелектуальні почуття стимулюють інтелектуальний пошук дитини. Із віком їх роль у життєдіяльності дитини зростає. Вони стають основою інтересів школяра, а значить, і життєвих цілей, обумовлюючи не тільки той чи інший рівень навчальної діяльності, але й процеси пізнання та творчості. До основних інтелектуальних почуттів

відносять цікавість, допитливість, пізнавальний інтерес, здивування, почуття нового, почуття гумору.

Традиційно, проблема інтелектуальних почуттів аналізується у контексті культурних чинників. Із психологічної точки зору культура розглядається нами як загальна картина соціального середовища існування дитини. Вплив культури на формування інтелектуальних почуттів у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору не може бути однозначним, враховуючи динаміку змін культурного вектору середовища та багатошаровість останнього.

Науковий інтерес до проблеми формування інтелектуальних почуттів у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору зумовлений, з одного боку, недостатнім рівнем висвітлення даної проблеми у психологічній літературі, відсутністю одностайності у думках на процес формування інтелектуальних почуттів, зосередженості уваги на окремих характеристиках інтелектуальних почуттів, та оминання питання їх формування у контексті вікових та соціокультурних аспектів, з іншого – невиправданою раціоналізацією навчальної діяльності учня в початковій школі, ситуацією, коли почуття школярів часто залишаються поза увагою вчителів, а емоційні реакції учнів нерідко трактуються як невихованість або як наявність проблем в саморегуляції.

Тому, актуальність даного дослідження пов'язана також з практичною необхідністю використання «емоційного потенціалу» навчального матеріалу та винайдення тих форм, способів навчання, що не тільки сприятимуть вияву інтелектуальних почуттів, а й створюватимуть підґрунтя для їх збагачення, розгортання та розвитку. Такий підхід повинен спиратися на глибоку теоретичну розробку проблеми формування інтелектуальних почуттів та комплексне вивчення їх психологічних характеристик у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору.

Таким чином, психологічна та соціальна значущість визначеної проблеми та її недостатня розробленість зумовили вибір теми нашого

дослідження: «Психологічний супровід формування інтелектуальних почуттів у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально встановити ефективність впливу соціальної рефлексії на формування інтелектуальних почуттів у процесі спеціально організованого психолого-педагогічного супроводу формування інтелектуальних почуттів у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору.

Для досягнення мети було визначено наступні завдання дослідження:

1) здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми формування інтелектуальних почуттів у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору;

2) розробити модель формування та розвитку інтелектуальних почуттів дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору у контексті соціально-культурного розвитку;

3) експериментально дослідити соціально-психологічні чинники формування інтелектуальних почуттів дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору;

4) розробити й апробувати програму з формування інтелектуальних почуттів у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору.

Об'єкт дослідження – формування інтелектуальних почуттів у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору.

Предмет дослідження – соціально-психологічні чинники формування інтелектуальних почуттів у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали: концептуальні положення особистісно-орієнтованого (Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, С. Максименко, Г. Олпорт, В. Панок, Г. Радчук, М. Савчин та ін.); структурного (Б. Братусь, О. Леонтьєв, В. Петровський, М. Сперанський), системного (Б. Ананьєв, Г. Костюк, К. Муздибаєв, В. Сафін), аксіологічного

(М. Боришевський, Е. Левінас, В. Тугаринов), аксіоматичного (М. Кияшко, Л. Подшивайлова); діяльнісного (А. Купавцев, І. Фіхте) підходів до проблеми становлення та розвитку особистості та індивідуальності (О. Сергєєнкова); соціокультурний підхід в освіті (В. Андрущенко, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, О. Савченко та ін.); положення про соціальну зумовленість навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку (В. Бондар, Л. Виготський, І. Єременко, В. Засенко, А. Колупаєва, О. Таранченко та ін.); положення про вікові закономірності розвитку (Л. Виготський, Я. Гошовський, В. Давидов, Д. Ельконін); сучасні наукові погляди щодо особливостей супроводу дітей з особливими освітніми потребами (А. Колупаєва, Т. Сак, Т. Скрипник, О. Федоренко та ін.); сучасні наукові погляди щодо особливостей супроводу молодших школярів з порушенням зору (Є. Клопота, О. Паламар, Т. Семенишина, Є. Синьова, С. Федоренко та ін.).

Методи дослідження. У магістерській роботі використовувався комплекс взаємодоповнюючих методів:

- теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення;
- емпіричні: тестування, контент-аналіз, експеримент, активні методи соціального навчання, статистичні методи.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що уточнено вплив культури у її соціально-психологічному аспекті на формування інтелектуальних почуттів. Домінуючою тенденцією вираження культури у свідомості дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору є культурні смисли.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці та експериментальній перевірці психолого-педагогічної програми з формування інтелектуальних почуттів у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору, яка може використовуватися психологами у своїй практичній діяльності. Також, основні результати дослідження доцільно

використовувати в процесі освітньої підготовки та підвищення кваліфікації спеціальних психологів і корекційних педагогів.

У дослідженні взяли участь 25 дітей (13 хлопчиків та 12 дівчат) молодшого шкільного віку з порушенням зору які навчаються у Комунальному закладі «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Орієнтир» Запорізької обласної ради віком від 6 до 8 років.

Апробація результатів дослідження: Матеріали і результати дослідження висвітлювалися на: III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми ортопедагогіки, ортопсихології та реабіліталогії» м. Запоріжжя, 04–05 жовтня 2019 р. / Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, додатків, і списку використаних джерел (всього 91 найменування). Основний зміст магістерської роботи викладено на 79 сторінках, загальний обсяг роботи становить 94 сторінок. Робота містить 29 таблиць та 14 рисунків.

ВИСНОВКИ

У відповідності із результатами нашого дослідження зроблено наступні висновки.

1. Теоретико-методологічний аналіз досліджень інтелектуальних почуттів у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору дає підстави говорити про те, що зміст поняття «інтелектуальні почуття» позначає собою почуття, пов'язані з вирішенням тих чи інших теоретичних і практичних завдань, з процесом набуття знань.

Встановлено, що основними рівнями розвитку інтелектуальних почуттів є: цікавість, допитливість, цілеспрямованість, стійкий інтерес до певної галузі знань, захоплення пізнавальною діяльністю. Рівні розвитку інтелектуальних почуттів виділено у відповідності із логікою зростання їх інтенсивності та яскравості переживання інтелектуальних почуттів.

2. У процесі теоретико-методологічного дослідження розроблена модель формування та розвитку інтелектуальних почуттів дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору. Ця модель відображає поетапну структуру формування та розвитку інтелектуальних почуттів школярів у контексті соціально-культурного розвитку.

Основними етапами є: етап формування інтелектуальних почуттів; етап диференціації інтелектуальних почуттів та етап індивідуалізації інтелектуальних почуттів. Домінуючою тенденцією вираження культури у свідомості особистості дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору є культурні смисли. Система формування та розвитку інтелектуальних почуттів дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору визначається: загальнокультурними, сімейними та шкільними смислами. Так, загальнокультурні смисли, які беззастережно приймає дитина на початку її життєвого шляху у подальшому переломлюються через призму сімейних та

шкільних (найближчого соціального оточення) й індивідуальних смислів (кінцевий етап перетворення зовнішніх категорій у внутрішні).

3. У результаті експериментального дослідження виділено соціально-психологічні чинники формування інтелектуальних почуттів. До останніх ми віднесли: засвоєння школярем загальнокультурних, сімейних та шкільних смислів; почуття емоційної безпеки чи, навпаки, емоційна незахищеність, які сприяють або гальмують особистісне зростання дитини, її успішність в навчальній діяльності та формування рефлексії, як здатності виділяти й аналізувати власні психічні стани, осмислювати і переосмислювати свій емпіричний досвід. Інтелектуальні почуття є чинником соціалізації дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору й ґрунтуються на балансі культурних смислів й обумовлюють формування емоційної безпеки. Відносно поведінки дитини інтелектуальні почуття виступають чинниками особистісного зростання.

4. Проведення формувального експерименту дозволило нам розробити й апробувати програму розвитку рефлексії як чинника виникнення почуття емоційної безпеки у процесі спеціально організованого психологічного супроводу у формуванні інтелектуальних почуттів, який забезпечувався організацією та проведенням спеціальних дидактичних ігор з елементами рефлексивного обговорення й перевірити ефективність даної програми шляхом контрольних зрізів досліджуваних показників.

Саме така форма роботи з дітьми молодшого шкільного віку з порушенням зору стимулювала їх власну стійку активність, стабілізувала настрій, дозволила дитині разом з пізнавальним інтересом та ініціативою проявляти виражені інтелектуальні почуття, успішну комунікацію й навчальній діяльності. Це підтверджує нашу гіпотезу про те, що рефлексія виступає чинником виникнення почуття емоційної безпеки у процесі психологічного супроводу формування інтелектуальних почуттів.